

הלכות בין המצרים, ושבוע שחל בו תשעה באב

מתוך ספר ש"ע המקוצר אורח חיים ח"ג סימן ק"ג. להרה"ג יצחק רצאבי שליט"א

[א] כיון שבשבעה עשר בתמוז התחילו צרות הקרבן, לכן נוהגין כמה ענייני אבילות מיום זה עד תשעה באב. אין נושאים נשים אפילו מי שעדיין לא קיים מצות פרו ורבו [א]. ואפילו סעודת־שידוכין אין עושין בימים אלו [ב], ולא סעודת חנוכת־הבית וכיו"ב. ורבים נמנעים אפילו מסתם שירה בפה [ג] (חוץ מבשבתות). ורק סעודות של־מצוה שהגיע זמנן, עושים, כגון מילה ופדיון הבן, ואז שרים כרגיל ואפילו בשבוע שחל בו תשעה באב [ד]:

[ב] ונוהגים גם כן שאין קונים ואין לובשים בגד חדש מי"ז בתמוז, והוא הדין שלא לקנות כלי חדש, משום שיש בזה שמחה, וגם שהיה צריך לברך שהחיינו. ואפילו בשבת אין לובשין חדש. ועל מילה ופדיון הבן מברכים שהחיינו, שלא להחמיץ את המצוה. ועל פרי יש להקל לברך שהחיינו ובפרט בשבת, או אפילו בחול אם לא ימצא פרי זה לאחר תשעה באב [ה]. ולא יכו את התלמידים או הבנים בימים אלו [ו]:

[ג] וכן נוהגים רבים שלא להסתפר בימים אלו דהיינו מי"ז בתמוז [ז]. לא שערו הראש ולא שער הזקן ולא כל שיער שבגופו. חוץ מהשפה העליונה שבזקן, כל שמעכב את האכילה, מותר. ואסור לגדולים לספר את הקטנים. ויש שנוהגים לימנע מלהסתפר רק בשבוע שחל בו תשעה באב כפי עיקר הדין [ח]. ומי שלא הספיק להסתפר קודם י"ז בתמוז ושערו מגודל באופן שצריך להסתפר לכבוד שבת, מותר לו להסתפר גם אחרי ראש חודש [חוץ משבוע שחל בו ת"ב], אבל צריך להשתדל לא להגיע לידי כך [ט]:

[ד] מותר לקצוץ הציפורניים אפילו בשבוע שחל בו תשעה באב [י]. ויש מחמירים [יא]:

[ה] בשלושת השבתות שבין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב, מפטירים תלת דפורענותא, שהן דברי ירמיהו, חזון ישעיהו, איכה היתה, וסימנא דח"א, לפי מנהג הבלדי [יב]. ובשאר מפטירין דברי ירמיהו, שמעו דבר יי, חזון ישעיהו, וסימנא דש"ח [יג]. ואפילו כשחל ראש חדש אב להיות בשבת, אין מפטירין השמים כסאי, אלא שמעו בשאמי [יד]. וחזון ישעיהו בבלדי [טו]. ואין משנים נעימתם, רק יש שמנמיכים הקול קצת. וכן אין אומרים קינות בשום שבת. ויש נוהגים להעלות להפטירות אלו חשובי זקני בית־הכנסת [טז]. ונכון הדבר, מפני שהן תוכחה [יז]:

[ו] בכל שבתות אלו, לובשים בגדי שבת וטלית של־שבת, גם בשבת הסמוכה לתשעה באב ואפילו בשבת שחל בו תשעה באב ונדחה ליום ראשון. וכן אין למנוע פריסת הפרוכת של־ארון־הקודש אפילו אם היא מיוחדת לשבת [יח]:

[ז] משנכנס אב, ממעטים בשמחה. אין בונים בניין של־שמחה או בניין שהוא רק להרוחה. ומי שקצץ עם גוי לצייר לו את ביתו, אם הוא יכול לפייסו בדבר מועט שימתין עד אחר תשעה באב, נכון הדבר. ואם לאו, מותר. וישראל שיש לו דין ודברים עם גוי, ישתמט ממנו, מפני שמזלו רעוע [טט]. אם אפשר ישתמט כל החדש, ולכל הפחות עד לאחר תשעה באב. ואין מברכין על הלבנה עד לאחר תשעה באב [כ]. ועיין לקמן סימן ק"ה סעיף כ"ב:

[ח] בשאר קהילות ישראל נוהגין שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בתשעת הימים שמן ראש חדש עד לאחר תשעה באב, ואפילו תבשיל שנתבשל בו בשר או שיש בו שומן ואפילו בשר־עוף [כא]. אבל בקהילות תימן לא נתקבל מנהג זה, ואפילו בשבוע שחל בו תשעה באב אין נמנעים אפילו מאכילת בשר־בהמה ומשתיית יין [כב]. זולת בסעודה המפסקת כדינא דתלמודא. ואז נוהגים להחמיר להימנע אפילו מאכילת בשר עוף (כדלקמן סימן ק"ד סעיף ג'):

[ט] שבוע שחל בו ת"ב אסור לכבס, והוא הדין לגהץ. ולפני כן, מותר [כג]. ואסור לכבס או לגהץ אז אפילו חלוק או בגד שאינו רוצה ללבוש כעת, אלא להניחו לאחר תשעה באב, ואפילו במכונת כביסה. וכן אסור אז ללבוש, או להציע במטות, אפילו את המכובסים מקודם, ובכלל זה הבגדים הפנימיים העשויים לזיעה, כגון "גופיות" ו"גרביים". והוא הדין ל"מגבות" ומפות שולחן. ולכן צריך ללבוש מקודם כל הבגדים שיצטרכו לשבוע שחל בו ת"ב, במשך כשעה אחת. ואם שכחו להכין מקודם, יש עצה ללכלך הבגד מעט בקרקע או בתריסי חלונות וכיו"ב מקומות שיש בהן אבק קודם שילבשו, שעלידי זה סר חידושו. וחיתולים שמלפפין בהן את התינוקות, שמלכלכין אותן תדיר, מותר לכבסן.

ואפילו בגדי שאר ילדים קטנים, נוהגים להקל. ומכל מקום אין לכבס הרבה ביחד, ויכבסו בצנעא אם אפשר. ומנעלים שהוסר צבעם, מותר לצחצחם, אבל ראוי שלא להבריקם [\(כד\)](#):

[י] אֵיתָא בתלמוד יְרוּשְׁלָמִי, שנשים הנוהגות שלא לסדר החוטין לאריגה משנכנס אב, משום שזה נקרא נְשִׁיתִי, על־שם שבטלה אבן נְשִׁיתָה (שממנה הושתת העולם, פי' נתייסד) שהיתה בבית המקדש, אסור להתיר להן [\(כה\)](#). ועפ"ז קצת נשים נוהגות שלא לעסוק בתפירת בגדים (והוא הדין רקמה) גם מראש חדש אב, שהכל הוא בכלל זה, לפי שהשתי הוא תחילת המלאכה. ולא רק לתפור לצורך עצמן או לבני־ביתן, אלא אפילו לאחרים ואפילו עבור גויים. ויש נשים שאינן נמנעות מתפירה אלא בשבוע שחל בו ת"ב. וגם זה רק לצורך עצמן או לבני־ביתן, אבל כשנתנו להן אחרים המלאכה מקודם, עושות אפילו בערב ת"ב, ואפילו עבור יהודים. ולצורך גדול כגון לנישואין שיהיו מיד אחרי ת"ב, מותר לתפור ע"י אומן גוי, ואפילו בת"ב עצמו [\(כו\)](#). ובגד שנפרם או נקרע, נוהגים להתיר לתפור, וכן לחבר כפתור שנתלש, או לעשות טלאי [\(כז\)](#):

[יא] אין ראוי לרחוץ את הגוף במים חמים בשבוע שחל בו ת"ב. אך במים צוננים או בפושרים הנוטים לצוננים, מותר [\(כח\)](#). ואפילו עם סבון (לשם נקיון, לא לתענוג ולריח טוב) מותר [\(כט\)](#). ולרפואה, כגון יולדת או אדם חלוש שציווה אותו הרופא לרחוץ, מותרים לרחוץ אפילו בחמים [\(ל\)](#):

[יב] ורחיצה בים ובבריכות מים, מותר לפי הדין אפילו בערב תשעה באב, אעפ"י שיש בזה תענוג. אלא שיש נמנעים מזה בזמנינו מ"ז בתמוז מפני שהם ימי סכנה, כיון שנשמעו כמה אסונות רח"ל [\(לא\)](#). ולשטוף רצפת הבית במים, מותר [\(לב\)](#):

[יג] אֶבֶל שחל יום שלשים שלו בי"ח בתמוז או אחר־כך עד ערב שבת הסמוכה לתשעה באב, מותר לו להסתפר אפילו להנהיגין איסור תספורת מ"ז בתמוז כדלעיל סעיף ג'. אבל בשבוע שחל בו ת"ב, גם בְּקֶהָא"י גִּזְנָא אסור בכבוס ובתספורת. ויש אוסרים מראש חדש [\(לג\)](#):

[יד] כל הדברים האסורים דלעיל, מותרים מיד במוצאי תשעה באב, כדלקמן סימן ק"ה סעיף כ"ג. [והלשון "שבוע" שחל בו תשעה באב, אינו אלא מפני שאין ת"ב חל ביום קבוע. והכוונה רק לימים שלפניו, כגון אם חל ביום שלישי מותרים בכל בהמשך אותו השבוע עצמו [\(לד\)](#). ותשעה באב שחל בשבת ונדחה ליום ראשון, אין נוהגין אז דיני שבוע שחל בו ת"ב, כדלקמן סימן ק"ו סעיף א':

[טו] כתבו המקובלים שראוי לכל ירא שמים לבכות ולומר תיקון חצות בכל יום מימי בין המצרים (חוץ מראש־חודש וערב־שבת), לאחר חצות היום וכל שכן אחר חצות הלילה [\(לה\)](#). ויזהר גם־כן מאוד בימים אלה למעט בשחוק ובתענוג, כי כל העולמות מצטערין בחרבן הבית, והכל תלוי בתשובה. ובעוונותינו הרבים, כל דור שלא נבנה בימיו, כאילו נחרב בימיו. ואם יתבונן בזה, יקרע סָגוֹר־לבבו [\(לו\)](#):

•

עיני יצחק – ציונים והערות

- א. כן הוא המנהג מפורסם כדעת הרמ"א סי' תקנ"א סעיף ב', ולפיכך לא השמיטו השת"ז. [חזור](#)
- ב. ידוע (במקומות שנהגו לעשות סעודה בזמן השידוכין, עיין להלן חלק אבן העזר. ואפשר שלכן השת"ז לא הזכיר מנהג זה, כי בעיר לא נהגו לעשות סעודה אז אף בשאר ימות השנה. אמנם עיין שם בהלכות חול־המועד סימן תקמ"ו ס"ק ב'). וכ"כ שכ"ג, ועיין בה"ח ס"ק מ"ד. [ובנהר מצרים דף פ"ו ע"ב איתא שמנהג הרוב אצלם ליזהר מלשדך ולארס ולישא מ"ז בתמוז, משום דלא מסמנא מילתא]. סעודת בר־מצוה וסיום מסכתא, גם כן ראוי להימנע מ"ז בתמוז ולדחותם לאחר תשעה באב, אף שהגיע זמנם, וכמ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך הפטרת מטות על פסוק דברי ירמיהו, ד"ה עוד. [חזור](#)
- ג. ידוע. וכ"מ בכף החיים ס"ק מ"א. וע"ע שו"ת ציץ אליעזר חלק ט"ו סימן ל"ג, ושו"ת נצח יוסף חלק ב' סימן כ"ו. [חזור](#)
- ד. שו"ת עולת יצחק ח"א סימן ס"ו אות א'. [חזור](#)
- ה. עיין סימן תקנ"א סעיף י"ז ושתיילי זתים סק"ג ומ"ט. וכלי חדש שקנאו קודם י"ז בתמוז, ועדיין לא נשתמש בו, יכול להתחיל להשתמש בו כמו שיש לדקדק מלשוננו כאן. והטעם יובן מתוך המבואר לעיל בהלכות ברכת שהחיינו סימן מ"ה סעיף ח'. ומה שכתבנו דנוהגים שאין קונים ואין לובשים בגד חדש מ"ז בתמוז, כן הוא מנהגינו ידוע, וכן נזכר בספרי האחרונים הובאו דבריהם במשנ"ב ס"ק צ"ט וכף החיים ס"ק ר"י. ולכאורה זה נכלל במה שכתב השת"ז סק"ג שבמקומות אלו (ר"ל בתימן) וכו' נמנעים מן החדשים מ"ז

בתמוז יעו"ש. אלא שלפי נושא דבריו, משמע להמעיין דקאי לעניין לבישה דוקא. [וע"ע שם ס"ק כ"א, ובשלחן ערוך סעיף ו' והגהת הרמ"א שם ולא השמיטה השת"ז]. ובתשובה שעדיין לא נדפסה, הארכנו עוד על זה. כמו"כ מה שנוהגים אנו לימנע מלבישת בגד חדש אפילו בשבתות של בין המצרים, כמו שהעלינו בפנים, ולכאורה השת"ז ס"ק מ"ז פסק בהדיא להיפך דבשבת מותר יעו"ש. וגם המשנ"ב ס"ק צ"ח כתב שהרבה אחרונים הסכימו להקל בשבת יעו"ש. אכן לכאורה דבריהם צ"ע למה סתמו, כי הרואה יראה במקורות דבריהם, שהוא בספר חסידים ובלבוש וכו', שאין המדובר אלא בפרי חדש ולא על מלבוש, וכן הובא בכף החיים ס"ק ר"ה בהדיא דמלבוש אסור לכולי עלמא אפילו בשבת. אמנם עיין בשער הציון אות מ"ח מה שהעיר בזה. [חזון](#)

ו. שם סעיף י"ח. והטעם מפני שהמה ימים מסוכנים. ר"ל שמכה שאין דרכה להזיק בשאר ימים, עלולה כעת להזיק. ועיין אשל אברהם מבוטשאטש. ובמה שכתבתי בס"ד בנפלאות מתורתך, מגילת איכה בפסוק כל רודפיה השיגוה, ד"ה וזה. ובעיקר עניין ההכאה לצורך לימודם וחנינום, יתבאר בס"ד להלן חלק יו"ד הלכות לימוד תשב"ר סימן קס"א סעיף ז'. [חזון](#)

ז. כדעת הרמ"א סוף סעיף ד', והאר"י. והשת"ז שהשמיט דברי הרמ"א, הוא כמנהג עירו צנעא, שהוא כפי עיקר הדין וכדלהלן, ועמ"ש בשו"ת עולת יצחק שם הערה ג'. וחלק ב' סימן קכ"ו אות ג' ד"ה וראיתי. [בעניין מ"ש בשם האר"י, העיר ידידי הר"מ אלימלך שליט"א, כי האף אמנם שבכף החיים סימן תקנ"א אות פ' כתב שמהרש"ו בהגהותיו על שער הכוונות דף פ"ט ע"ג אות א' כתב על האר"י ז"ל שלא היה מסתפר מ"ז בתמוז עד אחר ט"ב. אבל במחכ"ת של בעל כה"ח זה אינו, כי לשון מהרש"ו שם, ראיתי למורי ז"ל וכו', וכוונתו על אביו מהרח"ו ולא על האר"י, כדמוכח מדבריו בכמה מקומות. כגון באותו עמוד עצמו בהערה ב', שכתב בזה"ל, שמצאתי כתוב מכת"י מורי ז"ל שהוא אבי, ממה שמצא מכת"י הרב הגדול (שהוא האר"י) ז"ל וכו']. [חזון](#)

ח. עיין ש"ע סעיפים ג' י"ב י"ג י"ד. [חזון](#)

ט. עיין שו"ת עולת יצחק שם אות ב', וח"ב סימן קכ"ה אות ב', וסימן קכ"ו. ולעיל הלכות ספירת העומר סימן צ"ב סעיף ו'. [חזון](#)

י. מג"א, שתילי זתים ס"ק י"ג. ונודע ביהודה קמא יו"ד סימן צ"ט סוף ד"ה ועוד. [חזון](#)

יא. עיין כה"ח ס"ק מ"ח. ולכולי עלמא מותר לאשה לצורך טבילת מצוה. וכן מוהל יכול לתקן צפרניו לצורך הפריעה. שם ס"ק מ"ט. ועיין להלן חלק יו"ד הלכות מילה סימן קנ"ט סעיף ו'. [חזון](#)

יב. כדעת הרמב"ם פ"ג מתפילה ה"ט, ומהרי"ץ בעץ חיים דף ק"צ. והפטרות דברי, מסיימים בפסוק נאום י"י להצילך. בהפטרות חזון, רבים נוהגים שחוזר על פסוק אם תאבו וגו' כדי לסיים בדבר טוב. וכן יש נוהגים בהפטרות איכה, שחוזר על פסוק ציון במשפט וגו', ונכון לעשות כן, ואכמ"ל. [חזון](#)

יג. כדעת הש"ע סימן תכ"ח סעיף ח'. וידוע שיש מקומות גם בשאמי שנוהגים בזה כבלדי להפטיר דח"א. וע"ע להלן חלק יו"ד הלכות לימוד תשב"ר סימן קס"א הערה ז' ד"ה והרמ"א. [חזון](#)

יד. ידוע. דלא כדעת הרמ"א בסימן תכ"ה סעיף א', שכתב שהעיקר להפטיר אז השמים כסאי. וכן השמיטו השת"ז. ובפירוש הביא שם בסק"ה דעת הר"ד אבודרהם, שאין מדלגין תלת דפורענותא ושבע דנחמתא (משום) [בשום] הפטרה (אחת) [אחרת] כלל ע"ש. ויש מהשאמי שנוהגים עכ"פ להוסיף בסיום ההפטרה פסוק ראשון ואחרון מהפטרות השמים כסאי, ועיין לעיל סימן ס' הערה פ"ה. אכן לגבי שבע דנחמתא, מנהג הבלדי (וגם חלק מן השאמי) כשחל ראש חודש אלול בשבת להפטיר השמים כסאי דלא כשתילי זתים הנז"ל, וכדלקמן סימן ק"ט סעיף ח'. [חזון](#)

טו. ידוע. וכן דעת הרמב"ם שכתב בפרק י"ג מהלכות תפילה הלכה ד', ראש חודש אב שחל להיות באחד בשבת, מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי ע"כ. ור"ל שמתחילים חזון ישעיהו, לפי שפסוק חדשיכם ומועדיכם וגו' הוא בהמשך הפטרה זו, ונקט אותו להורות דמייירי בעניין ראש חודש. וכמו קודם לזה שכתב הרמב"ם שם, שבשבת וראש חודש מפטירין והיה מדי חודש בחדשו, וכוונתו להתחיל השמים כסאי וגו' כמנהג, ולא הזכיר פסוק הנז' אלא לפי שהוא מעין המאורע וכמפורש ברבינו מנוח ובמעשה רוקח שם, ופשוט. ועיין עוד לעיל הלכות ראש חודש סימן ע"ח הערה כ"ו. [חזון](#)

טז. ידוע. מיהו במעט מקומות נוהגים לשנות נעימת שלוש הפטרות אלו. ועיין שתילי זתים סימן רפ"ב ס"ק י"ד, ובתשובותי עולת יצחק חלק ב' סימן קל"ב סוף ד"ה לעשות. ובספר פאר הדור חלק ד' דף קצ"ה הובא דעת החזו"א שלא לקונן בהפטרה בשבת חזון, שדומה לאבילות בפרהסיא. וע"ע בדברינו לקמן סימן ק"ה הערה כ"ו. [חזון](#)

יז. פשוט. ועיין לעיל סימן ס' הערה י'. [חזון](#)

יח. שו"ת עולת יצחק חלק א' סימן ס"ו הערה ד'. [חזון](#)

יט. זהו פירוש מה שאמרו (בתענית דף כ"ט ע"ב) "דְּרִיעַ מְזֻלִּיה", לאפוקי ממה שסוברים שפירושו מזלו "רע". דהכי מוכח ממה שאמרו שם על המקביל לזה, משנכנס אדר מרבין בשמחה דבריא מזליה (ובנ"א דתקיף מזליה), דהיינו שמזלו חזק. אם כן יגיד עליו רעו

ההפוך, שפירושו מזלזל שלש ורעוע. נמצא "דריע" הוא כמו "דרעיע", תרגום עשוק ורצון (דברים כ"ח, ל"ג) עשיק ורעיע. עוד ראה לדבר, כי רע בלשון ארמי הוא "ביש", והול"ל דביש מזליה. אלא שמע מינה. ושור"ר שכן הובאה הגירסא בהדיא בדקדוקי סופרים דרעיע מזליה יעו"ש. וע"ע להלן חלק יו"ד הלכות מעונן ומנחש סימן קמ"ח הערה ט"ו ד"ה ובמגדל. [חזון](#)

כ. סימן תקנ"א סעיפים א' ב' ח'. ועיין לקמן הלכות עשי"ת סימן קי"א הערה כ"ג. [חזון](#)

כא. עיין שם סעיפים ט' י'. [חזון](#)

כב. ידוע. וכן מבואר במגיד משנה ובירושלמי תענית דף כ"ו ע"ב ובספר המאורות שם, שיש ארצות שלא פשט מנהג זה. וכן מוכח מתשובות רבינו האי גאון, שהובאו באו' הגאונים למסכת תענית דף כט: סימן צ"ח צ"ט, שמניעת אכילת בשר מר"ח אב, תלוי במנהג המקומות. וע"ע לקמן סימן קט"ז הערה כ"ח. ולא כמו שיש חושבים שהקילו בזה, רק מפני הצורך, לפי שלא היה מצוי להם בתימן הרבה שאר מיני מאכלים, משא"כ השתא הכא. ואף כי דבר זה אמת מצד עצמו (ועיין מ"ש בס"ד להלן בחלק יו"ד הלכות שחיטה סימן קכ"ד הערה י' ד"ה ודע) מכל מקום אין זה תלוי בזה, וכדמוכח מהראשונים שהזכרנו. [וכ"כ מהר"ם אלשקר בביאורו על הטור, כמובא בצפונות גליון ד' דף כ"ח, יש מקומות שאין נמנעים מאכילת בשר אלא ערב התענית בלבד. ובעניין הרחיצה במרחץ, אעפ"י שמן הדין מותר לרחוץ אפילו בערב ת"ב בין בחמין בין בצונן, מכל מקום הכל נהגו בו איסור בשבת שחל ת"ב להיות בתוכה, כמ"ש הרמב"ן ז"ל עכ"ל. וע"ע לקמן שלהי הערה כ"ח]. ועוד הוכחה, שהרי נהגו ג"כ לשתות יין. ומה שבמעט קהילות כבר בתימן נהגו לימנע מאכילת בשר מראש חודש או אפילו מ"ז בתמוז, ודאי שלא נהגו כן אלא מקרוב, על פי מה שראו בכמה ספרים ובפרט בשלחן ערוך, כידוע מהרבה מנהגים שנתפשטו רק מקרוב באותם מקומות, ועיין במבוא הספר פרק ד'. וז"ל הרע"ק בסערת תימן דף ק' אות ז', המנהג שכתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות תענית, שנהגו כל ישראל שלא לאכול בשר בשבוע שחל בו תשעה באב, לא קיבלוהו, ונשאר כפי מנהגם לאכול בשר אפילו בערב תשעה באב, ולא נמנעו מלאכול בשר ומלשתות יין אלא בסעודה שמפסיקין בה, וכן נוהגים בגלילות תימן עד היום ע"כ. וע"ע להלן בחלק יו"ד הלכות נדרים סימן קס"ח סעיף ט'. [חזון](#)

כג. כדעת הרמב"ם ומרן שם סעיף ג'. וכ"ה מנהגינו, דלא כהרמ"א שם שכתב שמנהגם להחמיר בזה מתחילת ראש חדש אב יעו"ש, ולכן השמיטו בעל שתילי זתים. [חזון](#)

כד. שם סעיפים ג' י"ד, ושור"ת עולת יצחק ח"א סימן ס"ו אות ד', וח"ב סימן רכ"ט. ויש עוד עצה המקובלת אצלנו, לשבת ע"ג הבגד המכוס כדי שיתקמט, במשך כשעה או יותר. ולצורך מצוה, כגון אשה שצריכה ללבוש לבנים לספירת שבועה נקיים, מותר לכבס וללבוש. ואפילו בתשעה באב עצמו יכולה ללבוש, עיין שם. [חזון](#)

כה. שם סעיף ח'. [חזון](#)

כו. עיין שם סעיף ז' ובהגהה ושת"ז ומשנ"ב, ובשור"ת עולת יצחק שם אות ט'. [חזון](#)

כז. ידוע. [וכ"כ כף החיים ס"ק ק"ז. ובספר טעמא דקרא דף ק"ח אות כ"א בשם החזו"א, וכן בארצות רבינו בעל קהילות יעקב חלק א' דף שפ"ח, ובשור"ת איגרות משה ח"ג מאו"ח סימן ע"ט]. אבל רובם ככולם לא נהגו כלל לימנע מתפירה ואריגה וכיו"ב עד יום תשעה באב עצמו ולא עד בכלל, הן אנשים והן נשים, כמ"ש בשור"ת עולת יצחק שם. ואמנם אין זכר למנהג זה בבבלי וברמב"ם, ואפילו הירושלמי לא קאמר אלא על אותן הנוהגות. וע"ע שור"ת החיים והשלום סימן ק"ע. ולהלן בחלק יו"ד הלכות כתמים סימן קנ"ה הערה ל"ג ד"ה ובמעיל, בשם החיי אדם. מאידך יש הנמנעות כבר מ"ז בתמוז. ואף כי בשלחן ערוך ומפרשיו לא נזכר זה, מצאתי שיש לזה מקור קדום מדברי רס"ג, שכן במשנה סדר מועד כת"י ישן מלפני כמה מאות שנים בפרק ה' ממסכת יומא, אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתייה היתה נקראת, נכתב שם בגליון בזה"ל [ומקצת תיבות שנחסרו מרוב השנים, אשלים כפי ההשערה בהיקף כחצי לבינה], לר' סעדיה. ינקל אלקדמא אנה אוול חגר כ'לקה אל' פי אלארץ', ופיה יקול או מי ירה אבן פנתה. ומנה אנבסטת אלארץ' פי אלארבע אלגהא. ול[ד'אלך] סמית אבן שתייה, יעני חגר אלסדא מנה סדית אלארץ' אלי כל גהה. ועלי הדי' אלאצל גרת אלסנה פי אלשאם ובמ[צר] אלא תסדי אלנסא מן [י"ז] בתמוז אלי תשעה באב, נמ[?] מא גרא עלי' אלקדס [אלד'י] פיה חגר אלסדא עכ"ל. וזה העתקו ללשה"ק, לר' סעדיה. מקובל מהקדמונים, שהיא האבן הראשונה שבראה ה' בארץ, ועליה הוא אומר (איוב ל"ח, ו') או מי ירה אבן פנתה. וממנה נתפשטה (או, נפרשה) הארץ בארבעת הרוחות. ולפיכך נקראת אבן שתייה, ר"ל "חגר אלסדא" (דהיינו "אבן השתייה") שממנה הושתתה (בל"ע סדית) הארץ לכל רוח. ועל יסוד זה פשט המנהג בארץ ישראל ובמצרים שאין הנשים אורגות בשתי מ"ז בתמוז עד ת"ב, בגלל מה שאירע למקדש אשר בו אבן השתייה ע"כ. [ומתוך דבריו למדנו ג"כ שאין זו אסמכתא בעלמא בגלל דמיון תיבת "שתי" ל"שתייה", אלא מפני שהמלה שתייה עצמה נגזרת מתיבת שתי. דהיינו כמו שהשתי הוא יסוד האריגה ותחילתה וממנה נעשה אח"כ כל הבגד, כמו כן היא אבן זו שנבראת תחילה לכל אבן שבעולם. ויתכן שיותר מדויק לומר ששתי התיבות הללו, דהיינו שתי ושתייה, נגזרות משורש אחד שמוכנו יסוד, כמו (תהלים י"א, ג') כי השתות יהרסון. ועיין להרד"ק בשורש שות. גם הלשון בערבי

שכתב רס"ג "סדא", אפשר שהוא עצמו לקוח מלשון הקודש "יסוד". ובעניין אבן זו, ע"ע שו"ת הרדב"ז חלק ב' סימן תרצ"א, ובחידושו על הגמ' יומא דף נג: ולהלן חלק יו"ד הלכות חוקות העמים סימן קמ"ד הערה י"ז ד"ה ולא]. כל קביל דנא מצאתי כתוב שרס"ג בפירושו לספר שמות כתב שהנשים בארץ ישראל ובבל, אינן טוות "מראש חדש אב", מפני שבו פסקה אבן שתייה. וצ"ע. [גם יש להעיר דמה שנזכר בדבריו הללו טויה, הוא דלא כתה"ד ומג"א ושאר אחרונים שטוית החוטים אינה בכלל, לפי שהיא עוד קודם השתת]. [חזור](#)

כח. כדי לעמוד על טעמנו ונימוקנו בסגנון סעיף זה, נקדים כי מרן השלחן ערוך סימן תקנ"א סעיף ט"ז כתב, יש נוהגים שלא לרחוץ מראש חדש, ויש שאין נמנעים אלא בשבת זו ע"כ. והגם דלא פירש אם זה בחמין או אף בצונן, מכל מקום מהרמב"ם יש להוכיח שדוקא בחמין, כי כך כתב בפרק חמישי מהלכות תעניות הל"ו, כבר נהגו ישראל וכו' בשבת זו, ולא יכנסו "למרחץ", עד שיעבור התענית ע"כ. וכן מפורש בעוד ראשונים, דלא כמנהג אשכנז המובא בהגהת הרמ"א שם שאסור אף בצונן, עיין כה"ח ס"ק קפ"ו, ושתילי זתים ס"ק מ"ד. וע"ע ישועות יעקב סק"ג שחלק על הרמ"א. ולעניין מים פושרים, עיין בפתחי תשובה יו"ד סימן שפ"א סק"א בשם תפארת למשה, וביאור הלכה להמשנ"ב בהלכות שבת סימן ר"ס ד"ה בחמין, ובערוך השולחן יו"ד הלכות נדה סימן קצ"ט סעיף י"ח, וע"ע בשו"ת שבט הלוי חלק ז' סימן ע"ז אות ב'. ודע, שמדברי הרמב"ם נראה לכאורה דדוקא מרחץ שיש בו תענוג טפי, משא"כ רחיצת חמין שבביתים, ונראה שעל זה סומכים רבים אצלינו הנוהגים להקל, וצ"ע כי כיוצא בזה כתב בהלכות איסורי ביאה פרק כ"א הלכה ט"ז לא יכנס אדם עם אביו "למרחץ" וכו' יעו"ש, וכי גם בזה נדייק מרחץ דוקא. ויש לדחות דזיל בתר טעמא, והתם הסביר נותנת שלא לחלק, משא"כ הכא. ומרחץ דנקט התם, אפשר דאינו אלא לאפוקי רחיצה במעיין או בנהר שהדרך להזדרז. וממקור הדין שהוא בגמ' פסחים דף נא. יש להוכיח גם כן דמירי במרחץ, ממה שאמרו שם נשמט הלל ויצא "לביית החיצון" יעו"ש ודוק, הגם שמהגמ' אין שום דיוק דדוקא מרחץ, רק מעשה שהיה כך היה. וגם הרמ"א שהעלה דין זה באבן העזר סימן כ"ג סעיף ו' לא הזכיר רק בלשון "לרחוץ" סתם, ומכל מקום בערוך השלחן שם סעיף ח' דן אולי דוקא בזמניהם שרחצו יחד באמבטאות, וכי"ב כתב בספר הזכרונות שאולי דוקא בזמניהם שהמרחצאות רק להזיע ויושבים בטל הוא שיש לחוש להרהור וכו', והוב"ד באוצר הפוסקים שם, ואכמ"ל. וכעין נדון דידן, יש לומר גם לגבי איסור רחיצה בבית המרחץ ביום טוב, שבאמבטי שבבית המצויה בזמנינו אין איסור זה, וכמו שביארנו בס"ד לעיל סימן צ"ד הערה מ"ו. וע"ע ברמב"ם הלכות דעות פרק ד' הלכה ט"ז י"ז, ובערוך השולחן יו"ד סימן שפ"א סעיף ד'. מכל מקום אעפ"י שבתמין לא נמנעו מלרחוץ בחמין בביתם גם בשבוע שחל בו תשעה באב, אין מזה ראייה לזמנינו, כי שם הרחיצה בביתם פשוטה על-ידי מעט מים שנתחממו בכלי על האש, או בחמה, משא"כ בזמנינו כאן היום שהרחיצה גם בביתם משוכללת ממין חמים מרובים הזורמים ומולפים מן הצינור הנקרא "דוש", או שממלאים האמבטי במים חמים ויושבים שם, ונתחממו ע"י דוד-שמש או חשמל, ופשיטא דהוה דרך הנאה ותענוג. והם מעין מרחץ שהיה מצוי בע"ת צנעא בלא הזעה, ואעפ"כ נהגו להחמיר בשבוע שחל בו ת"ב, כמו שנחברר לי מבקיאם שהיו רגילים ליכנס למרחץ לא רק לכבוד שבת אלא גם בתחילת השבוע בשאר ימות השנה. וקל וחומר בביתם בזמנינו שהוא תענוג טפי, ובלא ריח רע ועשן. ברם ספק אם יש לזה תורת מנהג, כיון שלרובם ככולם אין זה ידוע, עד שאפילו תלמידי חכמים סוברים שהיה המרחץ סגור אז, וממילא לזמנינו אין ראייה ומותר, ואדרבה י"ל שלא החמירו בזה אלא אז מפני שלא היה הרגל זה אלא ליחידים מפונקים, משא"כ בזמנינו שזה בכל בית ונחשב עתה דבר הרגיל, ושמעתי שאכן רבים נוהגים להתיר לגמרי. וע"ע מה שהארכתי על זה בשו"ת עולת יצחק חלק א' סימן ס"ו דף קפ"ב הערה ט'. ולפיכך העליתי דין זה רק בלשון "אין ראוי". [ויש חילוק בין זה לאכילת בשר שהעלינו בסעיף ח' להתיר לגמרי כפי המנהג, כדמוכח מדברי הרב המגיד שבארצותיהם אף שנהגו לאכול בשר, מ"מ לא נכנסו למרחץ. ויותר מזה מפורש בדברי מהר"ם אלשקר שמרחץ בכל המקומות נהגו בו איסור, כדלעיל הערה כ"ב]. ובודאי שהוא טוב להחמיר בפרט בזמנינו, כי עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו, וכדאי הוא בית אלהינו להצטער עליו שבוע אחד בשנה. [חזור](#)

כט. כנלע"ד פשוט. ועיין כה"ח סק"ר, ומשנ"ב ס"ק צ"ו למנהג האשכנזים, ודו"ק. [חזור](#)

ל. אחרונים. וכן נדה רוחצת וטובלת כדרכה. גם לצורך הפסק טהרה, יכולה לרחוץ מעט כדרכה בשאר ימות השנה ואפילו בחמין, כיון שאינה עושה לתענוג. ובתשעה באב עצמו, תרחץ מעט באותו מקום ובין ירכותיה בלבד. ואסור לטבול בת"ב כדלקמן סימן ק"ה הערה ל"ח. ואם טובלת במוצאי תשעה באב אזי תרחץ ותחפוף בערב ת"ב, ובמוצאי ת"ב תחזור לחפוף ולסרוק מעט לפני הטבילה. עיין הגהת הרמ"א בסעיף ט"ז, ואחרונים, ובארות יצחק על שערי טהרה סימן י"ג סק"ב. [חזור](#)

לא. שו"ת עולת יצחק שם אות ז'. [חזור](#)

לב. פשוט, שהרי אפילו בשבעת ימי אבילות מותר מדינא כדלהלן בחלק יורה דעה הלכות ניהום אבילים סימן קפ"ז סעיף י"ז. [חזור](#)

לג. עיין סימן תקנ"א סעיף ט"ו ובאחרונים. [חזור](#)

לד. פשוט. [חזור](#)

לה. כף החיים סימן תקנ"א ס"ק רכ"א ואילך, ושתילי זתים שם ס"ק נ"ב. ובדברינו לעיל הלכות השכמת הבוקר סימן א' סעיף ו' והערה

י"ג. [חזור](#)

לו. עבודת הקודש להחיד"א. [חזור](#)

+ הוסף תגובה חדשה

תגובות:

בטעינה...

+ שלח משוב

[מפת אתר](#) | [חזור למעלה](#) | [צור קשר](#) | [תרומה למסורות מתימן יבוא](#)

זכות לימוד התורה בנוסח תימן ושימור המסורת והחייאת מורשת תימן

תעמוד לתורמים היקרים נאמני עדת תימן לברכה והצלחה ישועה ורפואה ומילוי כל משאלה.

[תרום בשמחה ללימוד ילדי תימן](#)

[להפקיד או העברה בנקאית לחשבון הת"ת: מבשר טוב, בנק מרכנתיל, סניף גאולה 635 ירושלים. מספר חשבון 55631](#)

לפרטים נוספים להתקשר לטלפון [050-4148077](tel:050-4148077) תזכו למצוות עם שפע ברכה והצלחה.

אם יש בקשה מיוחדת לתפילת הילדים [שלחו הודעה](#). אפשר גם בווטסאפ [054-2254768](tel:054-2254768)

[מתימן יבוא](#) הישיבה המרכזית לבני עדת תימן. ירושלים רחוב תרמ"ב 6. טלפון: 02-5812531 דוא"ל: mtyavo@gmail.com פקס: 077-

4448207 חשבון בנק הדאר: 4874867

[מבשר טוב](#) - ת"ת לבני עדת תימן רחוב יחזקאל 46 ירושלים. גני ילדים רחוב ארץ חפץ 112 כניסה ב ירושלים.

דוא"ל: mtyavo@gmail.com email:

לייבסיטי - בניית אתרים